

noktasız

e-ISSN: 2757-7430

düşünce dergisi

sayı 16
güz 2026

belirsizlik

6 Aylık • Akademik E-Dergi
e-ISSN: 2757-7430

Yayımcı ve Yayın Yönetmeni
Suat Kutay KÜÇÜKLER

Felsefe Alan Editörleri
İrem BAYRAKTAR
Zeynep İlayda ÖZKURT YUMAK

**Mimarlık ve Sanat Tarihi Alan
Editörü**
Hande Beril KÜÇÜKLER

Dil ve Çeviri Editörleri
Dilan BOZKURT
Tuğba PEKPAY

Yayın Kurulu Üyeleri
Buse GÜRELİ
Elif ÖZMEN KAYA

Mizanpaj
Hande Beril KÜÇÜKLER

Yazışma Adresi
iletisim@noktasizdergi.com

Instagram, X, YouTube, Facebook, Twitter /noktasizdergi
www.noktasizdergi.com

Belirsizlik.

Belirsizlik, insan deneyiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Bilgi, eylem ve toplumsal düzen sürekli olarak belirsizlik karşısında sınanır. Felsefe tarihi, belirsizliği yönetme çabalarının izini taşır. Bir tarih anlatısı olarak "mitostan logosa geçiş", belirsizliğin giderilmeye çalışıldığı bir evren tasavvuruna da işaret eder. Platon'un idealar kuramından Descartes'ın kesinlik arayışına, modern bilimin yöntemsel iddialarından çağdaş epistemolojinin olasılık ve görelilik vurgularına kadar felsefe tarihi, "belirsizlik" kavramı ışığında ele alınabilir.

Toplumsal bağlamda belirsizlik, modernitenin ayırt edici unsurlarından biridir. Ulrich Beck'in "risk toplumu" kuramı, modern toplumlarda güvenlik ve öngörülebilirlik beklentisinin risklerin ve belirsizliklerin artışıyla koşut olarak geliştiğini gösterir. İklim krizleri, teknolojik dönüşümler, ekonomik dalgalanmalar ve politik istikrarsızlıklar, "hakikat ötesi" kavramıyla anılan günümüzün kolektif belirsizlik deneyimini derinleştirmektedir.

Noktasız Dergi, on altıncı sayısında "belirsizlik" temasını tartışmaya açıyor. İnsan psikolojisinde belirsizlikle baş etme stratejileri nelerdir? Belirsizlik, bireysel varoluşu ve ahlaki eylemi nasıl etkiler? Belirsizlik, sanatta hangi estetik biçimler aracılığıyla ifade edilir? Dijital çağda algoritmalar, yapay zekâ ve büyük veri, belirsizlikle nasıl bir ilişki kuruyor?

Noktasız Dergi; aşağıdaki dizin, veritabanı ve kataloglara dahil edilmiştir:

- Academic Resource Index • Directory of Academic and Scientific Journals • Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)
- EuroPub: Academic Resource Index • idealonline • The Online Journal Platform and Indexing Association (OJOP) • Hochschulbibliothekszentrum des Landes Nordrhein-Westfalen (hbz) • Système Universitaire de Documentation (SUDOC) • Ulusal Toplu Katalog (TO-KAT)

icindekiler

■ MAKALELER

01

**İSTATİSTİKSEL KESİNLİĞİN TİRANLIĞI: HOMO FABER'DEN
DİJİTAL ALGORİTMALARA MUSİLCİ BİR BELİRSİZLİK
SAVUNUSU**

Dilara ALTUN

■ DÜŞÜNCE YAZILARI

13

**HEIDEGGER'DEN CAMUS'YA; CAMUS'DEN MARCUSE'YE
İNSANDAKİ BELİRSİZLİK SANCILARI**

Ahmet DOĞU

19

**BELİRSİZLİĞİN HUZURSUZLUĞU VE UMUDUN
YANSIMASI**

Almira CAMGÖZLÜ

23

**BİLİNMEYENİ AÇIKLAMA ÇABASI: ANTİK YUNAN DÖNEMİ
MİTOLOJİ ANLAYIŞI VE İLKÇAĞ FİLOZOFLARINDA TANRI-
EVREN DÜŞÜNCELERİ**

Elif ÖZMEN KAYA

29

**KESİNLİK HAPİSHANESİNDEN FİRAR: BİR ÖZGÜRLÜK
ALANI OLARAK BELİRSİZLİK**

Ramazan AKYILDIZ

35

**BELİRSİZLİĞİN POETİKASI: KESİNSİZLİĞİ KUCAKLAYAN
BİR VAROLUŞ TASLAĞI**

Seyit Berker AYDOĞAN

RÖPORTAJ ■

**POLİTİK BELİRSİZLİĞİN KIYISINDA:
BENJAMİN ARDİTİ İLE RÖPORTAJ**

Prof. Dr. Benjamin ARDİTİ ile Röportaj
Röportör: Gülsün ŞEN

39

DOSYA DIŞI

MAKALELER ■

**BİLGİNİN KAYNAĞI ÜZERİNE: GEORGES POLITZER'İN
MATERYALİZMİNE KARŞI İDEALİST BİR SAVUNMA**

Zeynep ORHAN

43

ÇEVİRİ ■

SOSYAL EPİSTEMOLOJİ

Alvin I. GOLDMAN
Çeviri: İrem BAYRAKTAR

53

DÜŞÜNCE YAZILARI ■

**DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM FARK-INDALIĞI /
ANALİZDEN SENTEZE**

Prof. Dr. Aytül Ayşe CENGİZ

63

**WEHRMACHT - SS AHLAKİ İKİLEMİ: SAVAŞ
SUÇLARI VE NAZİ ALMANYASI**

M. Refik PEKPAY

67

Makale

İstatistiksel Kesinliğin Tiranlığı: Homo Faber'den Dijital Algoritmalara Musilci Bir Belirsizlik Savunusu

Dilara ALTUN

Özet

Belirsizlik, modern düşüncede çoğunlukla giderilmesi gereken bir eksiklik olarak kavranmış; modernite bu belirsizliği teknik ve istatistiksel kesinlik rejimleriyle ikame etmeyi amaçlamıştır. Bu çalışma, modern öznenin belirsizlikle kurduğu ilişkiyi ve bu ilişkinin dijital çağda geçirdiği dönüşümü, yirminci yüzyıl Alman edebiyatının iki temel eseri üzerinden sorunsallaştırmaktadır. Makalede, Max Frisch'in *Homo Faber* (1957) romanında araçsal aklın eleştirisi olarak kurgulanan Walter Faber karakteri ile Robert Musil'in *Niteliksiz Adam* (1930–1943) eserinde "Olasılık Duygusu" (*Möglichkeitssinn*) kavramını savunan Ulrich karakteri karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Mevcut çalışma, Frisch'in yarım asır önce bir trajedi olarak kurgula-

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.18963768

dığı “hesaplayan insan” figürünün günümüzde dijital algoritmalar, yapay zekâ ve Büyük Veri analitiği vasıtasıyla küresel ölçekte baskın bir normatif rasyonaliteye evrildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Karakterler arasındaki bu karşıtlık, araçsal rasyonalitenin sınırlarını ve bu sınırların dışında kalan olasılık alanlarını tartışmaya açarak dijital yönetimselliğe karşı eleştirel bir perspektif sunmaktadır. Makale, dijital rasyonalitenin dayandığı matematiksel olasılık ile Musil’in geliştirdiği varoluşsal imkân anlayışı arasında kavramsal bir ayırım yaparak algoritmik yönetimselliğin belirsizlik alanlarını daraltmak suretiyle özgür irade ve etik eylem imkânlarını tehdit ettiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, Musilci anlamda “niteliksiz” ve belirlenmemiş kalma hâli, dijital determinizm karşısında etik bir direnç imkânı olarak yeniden değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Belirsizlik, Homo Faber, Niteliksiz Adam, Dijital Çağ, Algoritmik Yönetimsellik.

Abstract

Uncertainty has largely been conceptualized in modern thought as a deficiency to be eliminated, with modernity aiming to replace this uncertainty through regimes of technical and statistical certainty. This study problematizes the modern subject’s relationship with uncertainty and its transformation in the digital age through two seminal works of twentieth-century German literature. It offers a comparative reading of Walter Faber, the engineer protagonist of Max Frisch’s *Homo Faber* (1957), and Ulrich, the central figure of Robert Musil’s *The Man Without Qualities* (1930–1943). This study aims to demonstrate how the “calculating human”—conceived as a tragedy by Frisch half a century ago—has evolved into a dominant global normative rationality mediated by digital algorithms, artificial intelligence, and Big Data analytics. This comparative analysis serves to bridge the gap between Faber’s ideal of technical certainty and Ulrich’s existential possibilities, thereby providing a theoretical framework to critique the narrowing of human agency in the digital age. By making a conceptual distinction between the mathematical probability of digital rationality and Musil’s existential possibility, the article argues that algorithmic governmentality threatens the potential for free will and ethical action by narrowing the spaces of uncertainty. In this context, the Musilian state of being “without qualities” and remaining undetermined is re-evaluated as a possibility for ethical resistance against digital determinism.

Keywords: Uncertainty, Homo Faber, The Man Without Qualities, Digital Age, Algorithmic Governmentality.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca birey, kaotik bir evren algısı ile bu kaosa rasyonel bir düzen getirme arzusu arasında sürekli bir gerilim içinde var olmuştur. Felsefi antropoloji açısından bakıldığında insanın “dünyaya fırlatılmışlığı” (*Geworfenheit*), zorunlu bir bilgi eksikliğini-başka bir deyişle belirsizliği beraberinde getirir. Gelecek, tanımı gereği henüz gerçekleşmemiş olandır. Bu “henüz olmamışlık” durumu, arkaik dönemlerde mitoloji ve kehanet pratikleriyle, teolojik evrelerde ise kader ve ilahi takdir anlayışıyla ehlileştirilmeye çalışılmıştır. Modernite ise bu ehlileştirme çabasının sekülerleşmesi ve matematikselleşmesi olarak okunmalıdır.

Max Weber’in “dünyanın büyüünün bozulması” (*Entzauberung der Welt*) kavramsallaştırması, yalnızca metafizik açıklamaların terk edilmesini değil; aynı zamanda bilinmeyen yarattığı tekinsizliğin, aklın araçsal kullanımı yoluyla bertaraf edilmesini ifade eder.¹ Descartes’ın metodik şüphesinden aydınlanma düşüncesinin evrensel rasyonalitesine uzanan entelektüel çizgide kesinlik, epistemolojik bir ideal olmanın ötesine geçerek ontolojik bir güvenlik mekanizmasına dönüşmüştür. Özellikle Pierre-Simon Laplace’ın determinist evren tasavvuru, belirsizliğin ilkece ortadan kaldırılabilirliği yönündeki modern tahayyülün doruk noktasını temsil eder.²

Bu bağlamda modern devlet, modern tıp ve modern ekonomi-meşruiyetlerini büyük ölçüde geleceği öngörebilme kapasitesi üzerine kurar. Meteorolojiden sigortacılığa, epidemiyolojiden sosyolojiye kadar pek çok disiplin, belirsizliği olasılık hesapları aracılığıyla yönetilebilir bir risk ka-

tegorisine indirgemektedir. Ian Hacking’in belirttiği üzere, istatistiğin modern yükselişi belirsizliğin bilinemez bir kader olmaktan çıkararak teknik bir sorun hâline getirmiştir.³ Böylece belirsizlik, varoluşsal bir muamma olmaktan ziyade-yeterli veriyle çözülebilecek bir problem olarak kavranmaya başlanmıştır.

Ancak belirsizliğin bütünüyle ortadan kaldırıldığı, her değişkenin önceden hesaplandığı bir dünya tasarımı, paradoksal biçimde insan özgürlüğünün de askıya alınmasını beraberinde getirir. Gelecek bütünüyle öngörülebilir hâle geldiğinde Bergsoncu anlamda oluş (*devenir*) ve süre (*durée*) donar; eylem, mekanik bir nedensellik zincirine indirgenir. Hannah Arendt’in “başlangıç yapabilme yetisi” olarak tanımladığı *natality* kavramı, tam da bu belirlenmemişlik alanına dayanmaktadır. Eylemin etik anlamı, sonucunun önceden tam olarak hesaplanamamasından kaynaklanır.

Bu bağlamda makale, Frisch ve Musil’in belirsizlik anlayışlarını Thomas Mann’ın modern öznenin krizi etrafında şekillenen düşünsel mirasıyla dolaylı bir süreklilik içinde incelemektedir. Belirsizlik ile kesinlik arasındaki bu gerilimli ilişki, yirminci yüzyıl Alman edebiyatının iki anıtsal eseri üzerinden mercek altına alınmaktadır. Max Frisch’in *Homo Faber* romanı, belirsizliği teknik ve istatistiksel kesinlikle bertaraf etmeye çalışan modern öznenin trajedisini temsil ederken Robert Musil’in *Niteliksiz Adam*’ı, belirsizliği varoluşsal bir imkân alanı olarak savunan alternatif bir özne anlayışını ortaya koyar. Yapılan analiz, bu iki karşıt yaklaşımı dijital çağın algoritmik rasyonalitesi bağlamında yeniden düşünerek belirsizliğin yitiminin aynı zamanda etik ve insani olanın yitimi anlamına geldiğini tartışmaktadır.

1 Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, çev. Taha Parla (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 84.

2 Ian Hacking, *The Taming of Chance* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990), 11.

3 Hacking, *The Taming of Chance*, 1.

Birinci Bölüm: Bir Kaçış Stratejisi Olarak İstatistik: *Homo Faber*'in Trajedisi

1.1. Araçsal Akıl ve Dünyanın Teknik Tahakkümü

Max Frisch, *Homo Faber*'i kaleme aldığı yıllarda Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'nın yıkımının ardından teknolojik ilerlemeyi barbarlığa karşı bir kurtuluş vaadi olarak yeniden kutsamaktadır. Romanın başkahramanı Walter Faber, bu tarihsel bağlamın kristalize olmuş bir temsilidir. UNESCO adına çalışan bir mühendis olan Faber, yalnızca mesleki kimliğiyle değil, varoluş tarzıyla da teknik rasyonalitenin cisimleşmiş hâlidir. Hayatı havaa-lanları, baraj şantiyeleri, türbinler ve teknik rapor-lar arasında geçen Faber için dünya, duygusal ve simgesel boyutlarından arındırılmış, neden-sonuç ilişkileriyle işleyen bir sistemdir. Bu varoluş biçimi, Hannah Arendt'in *İnsanlık Durumu*'nda tanımladığı *Homo Faber* figürüyle örtüşmektedir.⁴ Ancak Frisch, bu figürü yaratıcı üretimden ziyade yaşamı teknik bir denetime tabi kılma takıntısı üzerinden sorunsallaştırmaktadır. Faber için dünya, anlamın keşfedildiği bir alan değil; işlevselliğin optimize edildiği bir problemler bütünüdür.

Faber'in doğayla kurduğu ilişki, Martin Heidegger'in tekniğin özü üzerine geliştirdiği "çerçeveleme" (*Gestell*) kavramıyla açıklanabilir.⁵ Doğa, kendi başına değeri olan bir varlık alanı olarak ele alınmaz. Ayrıca enerjiye, verime ve kullanıma açılması gereken bir kaynak deposu (*Bestand*) olarak kavranabilir. Güney Amerika ormanlarına yapılan zorunlu iniş sırasında Faber'in duyduğu rahatsızlık doğanın kontrol edilemeyen, öngörülemez ve belirsiz karakterine yönelmiş modern korkunun bir yansımasıdır. Bu bağlamda "medeniyet", belirsizliğin teknik kesinliğe dönüştürülmesi olarak tanımlanır. Teknik dünya görüşü, Adorno ve Horkheimer'ın *Aydınlanmanın Diyalektiği*'nde eleştirdiği

"araçsal akıl" patolojisiyle örtüşmektedir.⁶ Araçsal akıl, hedeflere ulaşmanın en verimli yollarını hesaplamaktadır. Ancak bu hedeflerin etik, insani ya da varoluşsal anlamını sorgulama kapasitesini yitirir. Faber, teknik problemlere kusursuz çözümler üretirken ölüm, anlam ve sorumluluk gibi belirsizlik içeren soruları sistematik biçimde dışlamaktadır. Onun dünyasında çözümü olmayan sorun yoktur. Yalnızca henüz yeterince veriyle tanımlanmamış problemler vardır.⁷

1.2. Kaderin İnkârı: Seküler Bir İnanç Olarak İstatistik

Walter Faber'in belirsizlikle mücadelesinde başvurduğu temel araç, modernitenin seküler otoritesi hâline gelen istatistiksel düşüncedir. Roman boyunca Faber, kader, talih ve tesadüf gibi kavramları irrasyonel kalıntılar olarak görür ve bu kavramların yerine olasılık hesaplarını ikame eder. Onun dünyasında belirsizlik, metafizik bir sorun değil, teknik bir eksikliktir. Faber'in şu ifadeleri bu yaklaşımın özeti niteliğindedir:

"Ben kadere inanmam. Bir mühendis olarak olasılık hesaplarına alıştım. (...) Olası olmayan şeyin er ya da geç gerçekleşmesi de bir olasılık hesabıdır."⁸

Bu yaklaşımda belirsizlik, geleceğin biline-mezliği olmaktan çıkarak istatistiksel bir dağılıma indirgenir. Yeterli veri sağlandığında, uçak

6 Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer, *Aydınlanmanın Diyalektiği*, çev. Nihat Ülner ve Elif Öztarhan Karadoğan (İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2010),

7 Faber'in bu katı ve duygusuz rasyonalizmi, Thomas Mann'ın *Venedik'te Ölüm* (*Der Tod in Venedig*) eserindeki Gustav von Aschenbach karakterinde gördüğümüz o "çileci burjuva disiplinden" (*Leistungsethik*) niteliksel olarak farklıdır. Aschenbach, içindeki kaotik dürtüleri (Dionizyak olanı) estetik bir forma sokmak ve "onurunu" korumak için iradesini kullanırken; Faber, yaşamın belirsizliğini teknik bir prosedüre indirmek ve "işlevselliği" korumak için istatistiği kullanır (bkz. Thomas Mann, *Venedik'te Ölüm*, çev. Behçet Necatigil [İstanbul: Can Yayınları, 2020], 16-18). Mann'da trajik bir varoluş mücadelesi olan "kendini tutma" (*Haltung*) hali, Frisch'te mekanik bir körlüğe dönüşmüştür.

8 Max Frisch, *Homo Faber*, çev. Ogün Duman (İstanbul: Can Yayınları, 2019), 24.

4 Hannah Arendt, *İnsanlık Durumu*, çev. Bahadır Sina Şener (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 195.

5 Martin Heidegger, *Teknik ve Dönüş*, çev. Necati Aça (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005), 25.

kazaları, hastalıklar ya da bireysel felaketler öngörülebilir riskler hâline gelir. Ancak Faber'in gözden kaçırdığı nokta, istatistiğin yalnızca niceliği ölçebildiği; deneyimin biricikliğini ve olayların olumsuzluğunu kavrayamadığıdır. İstatistik, yaşamın genel eğilimlerini betimler; fakat tekil bir yaşamın anlamını açıklayamaz. Faber, hayatı çözülebilir bir denklem olarak ele alırken bu denklemin merkezindeki insan unsurunun indirgenemez belirsizliğini göz ardı eder. Olasılık hesapları, yaşamın gerçekliğini kuşatmak yerine, onu soyutlayarak mesafeli ve steril bir temsil hâline getirir.

1.3. Dolayımlanmış Deneyim: Kamera, Mesafe ve Makineleşme Arzusu

Faber'in belirsizlikten kaçışı yalnızca zihinsel bir strateji değil, aynı zamanda deneyimsel bir mesafelendirme pratiğidir. Roman boyunca boynunda taşıdığı kamera, onun dünyayla kurduğu ilişkinin simgesel bir uzantısıdır. Faber için yaşamak, doğrudan deneyimlemekten ziyade kaydetmek, dondurmak ve arşivlemektir. Kamera, dünya ile özne arasına girerek belirsizliği filtreleyen teknik bir araca dönüşür. Bu mesafe, deneyimin duygusal yükünü askıya alır. Olan biten, artık yaşanan bir olay değil; teknik olarak yeniden üretilebilir bir görüntüdür. Böylece Faber, dünyayı "görmekten" çok "görüntülemekle" yetinir. Deneyim, anlam üretme süreci olmaktan çıkarak veri üretimine indirgenir.

Faber'in bu eğilimi, kendisinin açıkça dile getirdiği makineleşme arzusuyla tamamlanır.⁹ Yorulmayan, hissetmeyen ve hata yapmayan bir varlık olma isteği, insan olmanın getirdiği kırılmalardan duyulan rahatsızlığın ifadesidir. Duygular, Faber için kontrol edilemeyen ve dolayısıyla tehditkâr unsurlardır. Hissetmek, belirsizliğe açılan bir kapıdır. Makineleşme ise bu kapının kapatılması anlamına gelir. Bu bağlamda Faber'in ideali, insanın özne olmaktan çıkıp işlevsel bir me-

kanizmaya dönüşmesidir.

1.4. İstatistiğin İflası: Doğa, Beden ve Trajik Çözülme

Romanın trajik yapısı, Faber'in kurduğu teknik kesinlik evrenini ironik bir biçimde çözer. Bir dizi tesadüf sonucu Sabeth ile kurduğu ilişki, istatistiksel aklın öngöremeyeceği bir kader ağına dönüşür. Faber'in hesaplayamadığı şey, yalnızca karşılaşmanın olasılığı değildir; bu karşılaşmanın taşıdığı varoluşsal sonuçlardır. Sabeth'in ölümü, Faber'in denetim alanı dışında kalan iki unsurun birleşimiyle gerçekleşir: doğa ve kaza. Yılan sokması ve düşme, teknik rasyonalitenin kapsayamadığı belirsizlik biçimleridir. Bu noktada Frisch, teknik akıl ile mitolojik kader anlayışını bilinçli biçimde karşı karşıya getirir. Olasılık hesapları, yaşamın tekil trajedisini açıklamakta yetersiz kalır.

Belirsizlik, nihayetinde Faber'in kendi bedninde somutlaşır. Mide kanseri, teknik aklın ve makineleşme arzusunun karşısında direnen biyolojik bir gerçekliktir. Faber, bedensel belirtileri uzun süre istatistiksel rahatlatmalarla bastırır ancak beden, hesaplanabilir bir sistem değildir. Burada beden, teknik öznenin bastırmaya çalıştığı doğallığın geri dönüşü olarak ortaya çıkar.¹⁰ Sonuç olarak *Homo Faber*, teknik aklın zaferini değil, yaşamın indirgenemez belirsizliği karşısındaki iflasını görünür kılmaktadır. Faber'in trajedisi, belirsizliği ortadan kaldırmaya çalışırken ona karşı körleşmiş olmasıdır. Bu körlük, onu etik bir özne olmaktan uzaklaştırarak kendi felaketine rasyonel bir kesinlikle ilerleyen bir trajedi figürüne dönüştürür.

Faber'in istatistiksel dünya görüşü, klasik de-

¹⁰ Burada yaşanan bedensel yıkım, Thomas Mann'ın *Büyülü Dağ* (*Der Zauberberg*) eserinde Hans Castorp'un deneyimlediği türden bir aydınlanma veya tinsel bir derinleşme (*Bildung*) aracı değildir. Mann'da hastalık, karakteri zamanın ve yaşamın belirsiz doğasıyla felsefi bir yüzleşmeye çağırıp onu dönüştürürken; Faber için hastalık sadece istatistiksel bir sapma, giderilemeyen bir "hata" ve teknik bir iflastır (Hastalık ve tinsel gelişim izleği için bkz. Thomas Mann, *Büyülü Dağ*, çev. İris Kantemir [İstanbul: Can Yayınları, 2018], Cilt I, 15-20).

⁹ Frisch, *Homo Faber*, 68.

terminist evren tasavvurunun sekülerleşmiş bir devamı olarak okunabilir. Her ne kadar olasılık hesaplarına dayansa da bu yaklaşım, geleceği geçmişin ölçülebilir uzantısı olarak varsayar. Bu nedenle Faber'in rasyonallitesi, görünürde olasılıksal olsa da ontolojik düzlemde belirlenimci bir karakter taşır. Belirsizlik, burada geçici bir veri eksikliği olarak düşünülür; varlığın yapısal bir boyutu olarak değil.

İkinci Bölüm: Bir Özgürlük Alanı Olarak Belirsizlik: Musil ve “Olasılık Duygusu”

2.1. Kakania'nın Alacakaranlığında “Niteliksiz” Bir Özne

Max Frisch'in *Homo Faber*'i, teknik ilerlemeye duyulan savaş sonrası güvenin eleştirisi olarak okunabilecek bir metindir. Robert Musil'in *Niteliksiz Adam*'ı (*Der Mann ohne Eigenschaften*) ise bu güvenin tarihsel ve ontolojik temellerinin çözülme başladığı bir dönemin panoramasını sunmaktadır. Romanın geçtiği Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Musil'in ironik adlandırmasıyla “Kakania”, yalnızca siyasal bir yapının değil, aynı zamanda modern öznenin istikrarlı kimlik tasavvurunun da dağılmakta olduğu bir eşiği temsil eder.¹¹

Bu bağlamda Ulrich, modern öznenin belirlenmiş niteliklerini bilinçli olarak askıya alan bir figür olarak ortaya çıkar. Matematik eğitimi almış, entelektüel kapasitesi yüksek olmasına rağmen, kendisini kalıcı bir meslek, ahlaki rol ya da karakter tanımla ile özdeşleştirmeyi reddeder. Musil'in Ulrich'i “niteliksiz” olarak tanımlaması, gündelik anlamda bir eksiklik ya da yetersizlik durumuna işaret etmez. Onun niteliksizliği, Ernst Mach'ın “benliğin kurtarılamazlığı” (*Das unrettbare Ich*) teziyle paralel bir düzlemde verili bir kimliğe sığınmayı reddeden deneysel bir varoluşu temsil eder. Ulrich için benlik, dondurulmuş bir nitelikler

toplamı değil, Machçı anlamda sürekli yer değiştiren duyular ve ihtimaller kümesidir ve belirlenmiş kimliklere direnç gösteren bilinçli bir varoluş tavrına işaret eder. O, Faber gibi “olmuş bitmiş” bir adam değildir. Aksine daima “olmakta olan” bir süreçtir.¹²

Modern toplum, bireyden kendisini tanımlamasını, sınıflandırılabilir ve öngörülebilir bir kimlik altında konumlanmasını talep eder. Bir “niteliğe” sahip olmak, aynı zamanda toplumsal beklentiler doğrultusunda sabitlenmiş olmak anlamına gelir. Musil'in eleştirisi tam da bu noktada yoğunlaşır: Ulrich'in niteliksizliği, onu toplumsal rollerin ve ahlaki şemaların dışına yerleştirerek varoluşu tamamlanmış bir form yerine açık bir süreç olarak düşünmeye imkân tanır. Bu yönüyle Ulrich, Faber'in teknik kesinliğiyle donatılmış öznesinin karşısında belirsizliği koruyan bir varoluş biçimini temsil eder. Musil'in betimlediği Kakania bürokrasisi, her şeyi kayıt altına alma tutkusuyla, bugünün “Veri İmparatorluğu”nun arkaik bir prototipini sunar. Kakania'nın hantal sınıflandırma çabası, dijital çağda algoritmik sistemlerin veri madenciliği üzerinden yürüttüğü kusursuz profillemeye pratiğine evrilmiştir.

2.2. “Gerçeklik Duygusu”na Karşı “Olasılık Duygusu”

Musil'in düşünsel evreninin merkezinde yer alan “Olasılık Duygusu” (*Möglichkeitssinn*), *Niteliksiz Adam*'ın en temel kavramsal katkılarlarından biridir. Bu kavram, verili gerçekliği mutlak ve zorunlu bir düzen olarak kabul eden “Gerçeklik Duygusu”-

12 Ulrich'in bu tutumu, Thomas Mann'ın Tonio Kröger karakterinde somutlaşan o klasik “Sanatçı-Burjuva” çatışmasının ötesine geçer. Tonio Kröger, bu çatışmayı “Ben yoldan çıkmış bir burjuvayım” (*Ich bin ein verirrtter Bürger*) sözleriyle ifade ederek, hâlâ bir kökene (burjuva ahlakına) duyduğu aidiyet sancısını dile getirir (bkz. Thomas Mann, *Tonio Kröger*, çev. Fatih Özgüven [İstanbul: Can Yayınları, 2019], 45). Oysa Musil'in Ulrich'i, bütünlüklü bir kimliğe sahip olma fikrinin bizi kendisini reddeder. Dolayısıyla *Niteliksiz Adam*, Mann'ın tasvir ettiği modern özne krizinin (*Krise*) bir sonraki ve daha radikal aşaması olan “çözülüş”e (*Auflösung*) işaret eder.

11 Robert Musil, *Niteliksiz Adam I*, çev. Ahmet Cemal (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), 33.

na (*Wirklichkeitssinn*) karşı geliştirilmiştir. Ulrich için dünya, kaçınılmaz olarak olduğu gibi olmak zorunda olan bir yapı değildir. Gerçekleşmiş olanın, gerçekleşmemiş olanlar arasından yalnızca biri olduğu olumsal bir alandır. Olasılık duygusu, olan biteni nihai bir zorunluluk olarak değil, “başka türlü de olabilirdi” düşüncesi üzerinden kavrar. Musil, bu yeteneğe sahip insanı şöyle tanımlar:

*“Eğer gerçeklik duygusu varsa, bir de olasılık duygusu olmalıdır. (...) Olasılık duygusuna sahip birisi, örneğin şunları söyler: Burada bu olay olacağına, olması gereken başka bir olay olabilirdi.”*¹³

Bu yaklaşım, gerçekliği sabitleyen determinist yorumları askıya alır ve dünyayı değiştirilebilir, yeniden kurgulanabilir bir süreç olarak ele alır. Musil, bu kavramsallaştırmayla yalnızca epistemolojik bir alternatif sunmaz; aynı zamanda etik ve varoluşsal bir pozisyon geliştirir. Ulrich açısından belirsizlik, bilgi eksikliğinden kaynaklanan bir sorun değil, varlığın kurucu bir boyutudur. Gerçekleşmemiş olan, bastırılmış olan ya da ertelenmiş olan imkânlar, en az gerçekleşmiş olan kadar anlamlıdır. Bu yaklaşım, hakikatin tekilliğine karşı yorumun çoğulluğunu savunur ve özneyi sabitlenmiş anlamlardan özgürleştirir. Bu bağlamda olasılık duygusu, dünyayı katı bir nesnellik alanı olmaktan çıkararak sürekli yeniden biçimlendirilebilen bir deney alanı olarak düşünmeye imkân tanır.

Musil’in “olasılık duygusu”, istatistiksel ihtimaller toplamına indirgenemez. Buradaki imkân, Heideggerci anlamda *Dasein*’in kendini henüz gerçekleşmemiş olan üzerinden kurabilme kapasitesine yakındır. Olasılık, gerçekleşme ihtimali yüksek olanı; imkân ise gerçekleşmemiş olanın hâlâ mümkün kalmasını ifade eder. Bu nedenle Musil’in savunduğu belirsizlik, bilgi eksikliğinden değil, varlığın açıklığından kaynaklanır.

2.3. Bir Yaşam Pratiği Olarak Denemecilik

¹³ Musil, *Niteliksiz Adam I*, 46.

(Essayismus)

Musil’in olasılık anlayışı, yalnızca teorik bir kavram olarak kalmaz; Ulrich’in yaşam tarzında somutlaşan metodolojik bir tavra dönüşür. Bu tavır, Musil’in “denemecilik” (*Essayismus*) olarak adlandırdığı yaklaşımda ifadesini bulur. Deneme, kesin sonuçlara ulaşmayı amaçlamaz; aksine “bir cismin kesin olarak kavranamayan bir niteliğini, birçok yönden yakalama girişimidir”¹⁴ ve nihai yargıyı askıya alır. Söz konusu metodoloji, Theodor W. Adorno’nun kesinlik karşıtı bir direniş ve dogmatizme karşı bir saygısızlık olarak gördüğü deneme formuyla derin bir akrabalık taşır.¹⁵ Ulrich için yaşam, tamamlanması gereken bir proje olmaktan ziyade sürekli sınanan bir hipotezler dizisidir. Onun bu tercihi, hayatı sabit bir veri kümesi değil, ucu açık bir “deneysel yaşam” alanı olarak kuran Nietzscheci perspektifle paralellik arz eder.¹⁶ Faber’in eylemleri belirli hedeflere ulaşmayı amaçlayan teknik müdahalelerken Ulrich’in eylemleri olasılıkları araştıran geçici yönelimlerdir. Denemecilik, belirsizliği bastırmak yerine onunla birlikte düşünmeyi gerektirir.

Denemeciliğin getirdiği bu esneklik, ahlaki yargıların askıya alınmasını da beraberinde getirir. Ulrich, bireyleri katı normatif çerçeveler içinde değerlendirmekten kaçınır; eylemlerin ardındaki olası koşulları ve başka türlü olabilme ihtimallerini dikkate alır. Bu tutum, kesin yargıların şiddetine karşı, belirsizliğin açtığı anlayış alanını savunur. Musil’e göre insan eylemleri, teknik nedensellik zincirlerine indirgenemeyecek ölçüde karmaşık ve amorfur. Çünkü “bir insan eyleminin hakikati, o eylemin nedenlerine ve amaçlarına asla bütünüyle sığmaz.”¹⁷

¹⁴ Musil, *Niteliksiz Adam I*, 256.

¹⁵ Theodor W. Adorno, *Edebiyat Notları*, çev. Orhan Koçak ve Suna Güven (İstanbul: Metis Yayınları, 2018), 23-25.

¹⁶ Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, çev. Ahmet İnam (İstanbul: Say Yayınları, 2016), 118.

¹⁷ Musil, *Niteliksiz Adam I*, 128.

2.4. Belirsizliğin Sınırı: Eylemsizlik ve Askıda Kalma Riski

Musil, olasılık duygusunu mutlak bir özgürlük vaadi olarak sunmamaktadır. Fakat bu yaklaşımın içerdiği risklerin de farkındadır. Sürekli “başka türlü de olabilir” düşüncesi, özneyi karar verememe ve eylemsizlik durumuna sürükleyebilir. Ulrich’in roman boyunca pek çok girişimi yarım bırakması, bu askıda kalma hâlinin somut bir göstergesidir. Bu durum, Ulrich’i zaman zaman yaşamdan geri çekilmiş, gerçekliğe mesafeli bir gözlemci konumuna iter.¹⁸ Faber’in trajedisi kontrolsüz bir eylemlilikten kaynaklanırken, Ulrich’in açmazı aşırı düşünömsellikten doğar. Musil, bu iki uç arasında hassas bir denge arayışındadır. Bununla birlikte Musil, modern dünyanın hız ve verimlilik takıntısı karşısında bu duraksamayı etik bir imkân olarak düşünmektedir. Her kararın hızla verilmesinin beklendiği bir bağlamda tereddüt etmek, otomatikleşmiş bir yaşama katılmayı reddetmenin bir yolu hâline gelir. Bu bağlamda belirsizlik, nihilist bir kaçış olmaktan ziyade sorumluluğu özneye geri yükleyen zorlayıcı bir varoluş biçimidir. Etik eylem, ancak sonucunun önceden kesin olarak bilinemediği bir belirsizlik alanında mümkün hâle gelir.

Üçüncü Bölüm: Dijital Çağın “Faber”leri: Olasılık Hesabından Varoluşsal Yitime

3.1. Yeni Homo Faber: Algoritmik Yönetimsellik ve Veri Temelli Rasyonalite

18 Ulrich’in bu “eylemsiz gözlemci” konumu, Thomas Mann’ın *Büyülü Dağ* (*Der Zauberberg*) romanındaki başkâhraman Hans Castorp ile güçlü bir fenomenolojik akrabalık taşır. Castorp da modern burjuva dünyasının (Düzlük / *Flachland*) dayattığı zaman, hız ve kariyer baskısından kaçarak Sanatoryumun “zamansızlığına” sığınır ve eylemi askıya alır. Ancak Mann, Castorp’un eylemsizliğini klasik bir “oluşum” (*Bildung*) süreci olarak kurgularken; Musil, Ulrich’in duraksamasını ucu açık bir “deney” (*Experiment*) olarak sunar (Mann’ın zaman algısı ve eylemsizliğin dönüştürücü gücü üzerine analizleri için bkz. Thomas Mann, *Büyülü Dağ*, çev. İris Kantemir [İstanbul: Can Yayınları, 2018], Cilt I, 145-155). Her iki yazar için de “durmak”, modernitenin hız dayatmasına karşı ontolojik bir direniştir.

Frisch ile Musil arasında kurulan kuramsal gerilim, dijital çağda edebi bir karşıtlığın ötesine geçerek gündelik yaşamı yapılandıran bir gerçeklik hâline gelmiştir. Homo Faber’de bireysel bir dünya görüşü olarak sunulan istatistiksel rasyonalite, bugün algoritmik yönetimsellik olarak adlandırılan yeni bir iktidar biçiminin temel mantığını oluşturmaktadır. Walter Faber’in sınırlı teknik araçlarının yerini, büyük ölçekli veri işleme sistemleri ve yapay zekâ uygulamaları almıştır. Ancak belirsizliği ortadan kaldırma yönündeki ontolojik niyet değişmemiştir.¹⁹

Antoinette Rouvroy’nun kavramsallaştırdığı algoritmik yönetimsellik, bireyi hukuki ya da etik bir özne olarak değil, davranışsal verilerden türetilmiş geçici profiller toplamı olarak ele alır.²⁰ Bu bağlamda dijital özne, eyleyen bir failden ziyade öngörülebilir bir veri örüntüsüne indirgenir. Bu süreç, bireysel deneyimin belirsizlik içeren boyutlarını sistematik olarak dışlamaktadır.

Shoshana Zuboff’un “gözetim kapitalizmi” olarak tanımladığı yapı, davranışların yalnızca izlenmesiyle yetinmez; aynı zamanda gelecekteki tercihlerin önceden modellenmesini ve yönlendi-

19 Ulrich’in bu “eylemsiz gözlemci” konumu, Thomas Mann’ın *Büyülü Dağ* (*Der Zauberberg*) romanındaki başkâhraman Hans Castorp ile güçlü bir fenomenolojik akrabalık taşır. Castorp da modern burjuva dünyasının (Düzlük / *Flachland*) dayattığı zaman, hız ve kariyer baskısından kaçarak Sanatoryumun “zamansızlığına” sığınır ve eylemi askıya alır. Ancak Mann, Castorp’un eylemsizliğini klasik bir “oluşum” (*Bildung*) süreci olarak kurgularken; Musil, Ulrich’in duraksamasını ucu açık bir “deney” (*Experiment*) olarak sunar (Mann’ın zaman algısı ve eylemsizliğin dönüştürücü gücü üzerine analizleri için bkz. Thomas Mann, *Büyülü Dağ*, çev. İris Kantemir [İstanbul: Can Yayınları, 2018], Cilt I, 145-155). Her iki yazar için de “durmak”, modernitenin hız dayatmasına karşı ontolojik bir direniştir.

20 Bu süreklilik, Faber’in “teknik dünya görüşü” ile bugünün “veri-izm” (*Dataism*) anlayışı arasındaki tarihsel akrabalığı gösterir. Faber, yaşadığı trajediyi (Hanna’nın ölümünü) bir kader değil, sadece bir “hesaplama hatası” veya “veri eksikliği” olarak görüyordu. Bugünün algoritmik mantığı, Faber’in o dönemde sınırlı araçlarla hayal ettiği eksiksiz hesaplama idealini, devasa işlem gücüyle gerçekleştirmeyi vaat eder. Yani dijital çağ, Faber’in ilkel araçlarla (kamera, daktilo, cetvel) kurmaya çalıştığı denetim mekanizmasının, teknolojik olarak kusursuzlaştırılmış halidir.

rilmesini hedefler. İnsan deneyimini hammadde olarak kullanır.²¹ Böylece istatistik, Faber'in dünyasında olduğu gibi yalnızca açıklayıcı bir araç olmaktan çıkar, normatif bir yönlendiriciye dönüşür. Belirsizlik bu düzende bir imkân değil, giderilmesi gereken bir risk olarak kodlanır.

3.2. Matematiksel Olasılık ile Varoluşsal İmkân Arasındaki Ayrım

Dijital teknolojilerin savunucuları, algoritmik sistemlerin determinist değil, olasılıksal temellere dayandığını ileri sürer. Ancak bu noktada, matematiksel olasılık ile Musil'in geliştirdiği varoluşsal imkân anlayışı arasındaki fark belirleyici hâle gelir.

Algoritmik olasılık, geçmiş verilerden hareketle geleceği en muhtemel senaryoya indirgemeyi amaçlar.²² Algoritmik sistemler determinist olduklarını iddia etmezler; aksine olasılıksal çalıştıklarını vurgularlar. Ne var ki olasılıksal olmak belirlenimci olmamak anlamına gelmez. Geleceğin en muhtemel senaryoya indirgenmesi, alternatif ihtimallerin fiilen görünmez kılınması sonucunu doğurur. Böylece davranış, açık bir imkân alanı olmaktan çıkarak istatistiksel normlara göre yönlendirilen bir tekrarlar dizisine dönüşür. Bu yaklaşım, geleceği açık bir imkân alanı olarak değil, geçmişin istatistiksel devamı olarak kurgulamaktadır. Oysa Musil'in olasılık duygusu, gerçekleşmemiş olanın hatta istatistiksel olarak "imkânsız" görünenin de düşünce alanında korunmasını talep eder. Bu bağlamda dijital rasyonalite, olasılığı kullanarak imkânı sınırlamaktadır. Muhtemel olan, mümkün olanın yerini alır. Gelecek, geçmişten radikal bir kopuş ihtimali olmaktan çıkarak

optimize edilmiş bir tekrarlar dizisine dönüşür.²³ Böylece Musilci anlamda belirsizlik, teknik olarak yönetilen bir fazlalık hâline gelir.

3.3. Ölçülmüş Beden ve Biyolojik Belirsizliğin Aşınması

Faber'in trajedisinde beden, teknik akla direnen son alan olarak belirir. Dijital çağda ise bu alan da giderek veri temelli rasyonaliteye dâhil edilmektedir. Akıllı saatler, sağlık uygulamaları ve biyometrik izleme sistemleri, bedeni sürekli ölçülen ve değerlendirilen bir performans nesnesine dönüştürür.²⁴ "Ölçülmüş benlik" yaklaşımı, bedensel deneyimi öznel bir his alanı olmaktan çıkararak sayısal göstergeler toplamına indirger. Sağlık, bu bağlamda, hissedilen bir durum değil, takip edilen bir veri dizisi hâline gelir. Hastalık ve ölüm, biyolojik belirsizlikler olmaktan ziyade yönetilebilir riskler olarak ele alınır.²⁵ Bu süreç, bedenin sürpriz yapabilme kapasitesini sınırlamaktadır. Faber'in bedeninde beklenmedik biçimde ortaya çıkan hastalık, dijital öznenin dünyasında önceden modellenmiş bir olasılığa dönüştürülür.²⁶ Ancak bu denetim vaadi, belirsizliği ortadan kaldırmak yerine onunla yüzleşme kapasitesini zayıflatır.

3.4. Denemeciliğin Sonu ve Profilleşmiş Öznenin Doğuşu

Dijital optimizasyon kültürü, Musil'in denemecilik anlayışını yapısal olarak geçersiz kılar. Deneme, yanılma ve sapma ihtimalini içerirken; algoritmik yönlendirme, tercihleri önceden filtreleyerek belirsizliği en aza indirmeyi hedefler. Haritalar, öneri sistemleri ve kişiselleştirilmiş içerikler, deneyimi güvenli ve öngörülebilir rotalara hapseder.²⁷ Bu bağlamda özne, niteliksiz ve açık bir varlık olmaktan çıkarak profillenmiş bir

21 Antoinette Rouvroy ve Thomas Berns, "Algorithmic Governmentality and Prospects of Emancipation," *Réseaux* 177, no. 1 (2013): 163.

22 Cathy O'Neil, *Matematiksel İmha Silahları: Büyük Veri Eşitsizliği Nasıl Artırıyor ve Demokrasiyi Nasıl Tehdit Ediyor?*, çev. Akın Emre Pilgir (İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2020), 45.

23 Byung-Chul Han, *Psikopolitika: Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri*, çev. Haluk Barışcan (İstanbul: Metis Yayınları, 2019), 22.

24 Han, *Psikopolitika*, 59.

25 O'Neil, *Matematiksel İmha Silahları*, 165.

26 Bkz. Frisch, *Homo Faber*, 185.

27 Zuboff, *Gözetim Kapitalizmi Çağı*, 340.

veri nesnesine dönüşür. Sahip olunan nitelikler çoğaldıkça, hareket alanı daralır. Dijital rasyonalite, serüveni ortadan kaldırarak yaşamı optimize edilmiş bir senaryoya indirger. Bu durum, modern çağın yeni trajedisini oluşturur: Hesaplanmamış anların, rastlantıların ve belirsizlik boşluklarının giderek yok olması. Böylece insan, Ulrich'in olasılıklar dünyasından uzaklaşarak Faber'in kesinliklerle örülmüş ama anlamdan yoksun evrenine yerleşir. Bu trajedi, yazarların estetik tercihlerinden ziyade karakterlerin ontolojik seçimlerinden doğar. Faber, dünyayı hesaplanabilir bir nesne olarak gören teknik aklın çıkmazını; Ulrich ise gerçekliği askıya alan olasılık duygusuyla bu kuşatmanın dışına taşma imkânını temsil eder.

Sonuç: Belirsizliğin İadesi ve Etik Bir Direniş Olarak Niteliksizlik

Belirsizlik, modern düşüncede bastırılan bir zayıflık değil, insan özgürlüğünün kurucu bir boyutudur. Max Frisch'in *Homo Faber*'i, belirsizliği teknik kesinlikle ikame etme çabasının bireysel düzeydeki trajik sonuçlarını görünür kılar. Robert Musil'in *Niteliksiz Adam*'ı, belirsizliği koruması gereken bir varoluş alanı olarak yeniden düşünmeye imkân tanır. Dijital çağda algoritmik rasyonalite, belirsizliği verimsizlik olarak kodlayarak yaşamın tüm alanlarını öngörülebilirlik mantığına tâbi kılmaktadır. Bu süreç, özgürlüğü artırmak yerine özneyi geçmiş davranışlarının istatistiksel izdüşümüne indirgeme riski taşır. Gelecek, bu bağlamda açık bir imkân alanı olmaktan çıkarak önceden modellenmiş bir olasılıklar dizisine dönüşmektedir.

Musil'in olasılık duygusu ve niteliksizlik kavramları, bu indirgemeci eğilime karşı etik bir direnç noktası sunar. Belirsizlik içinde kalmak, konforlu bir durum değildir; kaygı, tereddüt ve karar zorluğunu beraberinde getirir. Ancak bu zorluk, öznenin hâlâ seçim yapabilen bir fail olduğunun

da göstergesidir. Bu durum, belirsizliğin yalnızca felsefi bir sorun olarak değil, aynı zamanda politik ve estetik bir mesele olarak da yeniden düşünülmesini gerekli kılmaktadır.

Eğer özgürlük, yalnızca seçenekler arasından seçim yapma kapasitesi değil, aynı zamanda seçeneklerin henüz belirlenmemiş olmasını gerektiriyorsa algoritmik rasyonalitenin geleceği istatistiksel örüntülere sabitlemesi özgürlüğün koşullarını dönüştürmektedir. Bu dönüşüm, bireyi zorunlu olarak belirlenmiş kılmasa da onun eylem ufkunu daraltır. Bu nedenle belirsizliği savunmak, teknik ilerlemeye karşı romantik bir tepki değil; özgürlüğün ontolojik koşullarını koruma çabasıdır.

Sonuç olarak belirsizlik, giderilmesi gereken bir eksiklik değil; aksine insani olanın ortaya çıktığı zorunlu bir aralıktır. Dijital çağda felsefenin temel görevi, bu aralığın değerini yeniden görünür kılmaktır. İnsan, tamamen hesaplanabilir hale geldiğinde değil, hesaplanamayan yönlerini koruyabildiği ölçüde özgür kalır. Musilci anlamda niteliksiz kalma ısrarı, bu özgürlüğün güncel koşullar altında alabileceği en tutarlı etik direnç biçimidir. Federico Campagna'nın işaret ettiği üzere, her şeyin ölçülebilir kılındığı bu teknik dünya karşısında Ulrich'in niteliksizliği, varoluşun belimlenemez (*ineffable*) özünü koruma çabasıdır.²⁸ Bu tutum, dünyayı Hans Vaihinger'in tabiriyle bir “-mış gibi” (*as-if*) alanı olarak yeniden inşa ederek, algoritmik tiranlığın dayattığı katı determinizme karşı felsefi bir kalkan oluşturur. Belirsizliği savunmak, yaşamı optimize edilmiş bir senaryo olmaktan çıkarıp rastlantının kurucu boşluğuna iade etmektir. Zira insan, ancak hesaplanmadığı sürece özgürdür.

²⁸ Federico Campagna, *Teknik ve Büyü: Gerçekliğin Yeniden İnşası*, çev. Zehra Savan (İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2021), 282.

Kaynakça

- Adorno, Theodor W., ve Max Horkheimer. *Aydınlanmanın Diyalektiği*. Çeviren Nihat Ülner ve Elif Öztarhan Karadoğan. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2010.
- Adorno, Theodor W. *Edebiyat Notları*. Çeviren Orhan Koçak ve Suna Güven. İstanbul: Metis Yayınları, 2018.
- Arendt, Hannah. *İnsanlık Durumu*. Çeviren Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Bauman, Zygmunt. *Akışkan Modernite*. Çeviren Sinan Okan Çavuş. İstanbul: Can Yayınları, 2017.
- Campagna, Federico. *Teknik ve Büyü: Gerçekliğin Yeniden İnşası*. Çeviren Zehra Savan. İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2021.
- Frisch, Max. *Homo Faber*. Çeviren Ogün Duman. İstanbul: Can Yayınları, 2019.
- Hacking, Ian. *The Taming of Chance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- Han, Byung-Chul. *Psikopolitika: Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri*. Çeviren Haluk Barışcan. İstanbul: Metis Yayınları, 2019.
- Heidegger, Martin. *Teknik ve Dönüş*. Çeviren Necati Aça. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.
- Mann, Thomas. *Büyülü Dağ*. Çeviren İris Kantemir. İstanbul: Can Yayınları, 2018.
- Mann, Thomas. *Tonio Kröger*. Çeviren Fatih Özgüven. İstanbul: Can Yayınları, 2019.
- Mann, Thomas. *Venedik'te Ölüm*. Çeviren Behçet Necatigil. İstanbul: Can Yayınları, 2020.
- Musil, Robert. *Niteliksiz Adam I-II*. Çeviren Ahmet Cemal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.
- Nietzsche, Friedrich. *Şen Bilim*. Çeviren Ahmet İnam. İstanbul: Say Yayınları, 2016.
- O'Neil, Cathy. *Matematiksel İmha Silahları: Büyük Veri Eşitsizliği Nasıl Artırıyor ve Demokrasiyi Nasıl Tehdit Ediyor?*. Çeviren Akın Emre Pilgir. İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2020.
- Rouvroy, Antoinette, ve Thomas Berns. "Algorithmic Governmentality and Prospects of Emancipation." *Réseaux* 177, no. 1 (2013): 163-196.
- Weber, Max. *Sosyoloji Yazıları*. Çeviren Taha Parla. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- Zuboff, Shoshana. *Gözetim Kapitalizmi Çağı: Yeni Bir İktidar Sınırında İnsan Kalma Mücadelesi*. Çeviren Alican Özer. İstanbul: Okuyan Us Yayınları, 2021.